

הכתב הקדם-כנעני

1. האלפבית הקדם-כנעני

תולדות האלפבית הפונטי מתחילות במצרים העתיקה. כבר בסביבות 2700 לפנה"ס, כלל הכתב ההירוגליפי סימנים המייצגים עיצורים בשפה המצרית. הרעיון הוא של ציורי עצמים, כאשר הצליל המיוצג ע"י הציור הוא העיצור הראשון (או בחלק מהסימנים שנים או שלושה עיצורים) הנשמע בהגיית המילה המצוירת. למשל, המלה המצרית למים היא "נת". הסימן , ציור של גלים, סימן עם כן את העיצור "נ". בנוסף לסימנים פונטיים מסוג זה היו גם סימנים (לוגוגרמות) המתארים מושגים שלמים, וכן סימנים מגדירים (determinative), סימני "הסבר" שעזרו לקבוע את מהות המילה אותם כתבו בסוף המילה.

השבטים השמיים שחיו בסיני ובמקומות אחרים במצרים, אימצו את הסימנים הפונטיים המצריים אך נתנו להם פרוש בשפתם. כך הפך הסימן המיצג מים לאות - "מ" (מס=מים). לחלק מהעיצורים הומצאו סימנים מקוריים. כך למשל הסמל "+", המשמש עד היום לסימון, הפך לאות "ת" (תו = סימן). הצורה הבסיסית של אותיות אלה נשמרה עד היום באלפבית הלטיני - t, M.

בין 2000 ל-1700 לפני הספירה התפתח אלפבית שכלל את האותיות הקיימות גם בעברית של היום. לחלק מן האותיות היו כמה צורות חלופיות. חלק מהצורות ה"נוספות" נבע כנראה מקיום, בשפה הקדם כנענית, של יותר מ-22 עיצורים (ראה אוגריתית ובין השפות השמיות המדוברות היום, הערבית). כמו בכתיבה המצרית הקדומה, כיוון הכתיבה לא היה קבוע והוא יכול להיות משמאל לימין, מימין לשמאל או מלמעלה למטה.

את הגופן "Proto Canaanite" בניתי בעיקר על סמך צורת האותיות בכתובות במכרות אבן הטורקיז בסרביט אל-חדאם שבסיני. בחיפוש באינטרנט, מצאתי צורות חליפיות של חלק מהאותיות והכללתי אותם בגופן. הפרק "שימוש בגופן הקדם-כנעני" מסביר כיצד להפיק את הצורות החליפיות.

הנה אם כן האלפבית הכנעני הראשוני, ממנו התפתח בהמשך האלפבית הפניקי (כנעני) שהוא אבי רב האלפביתים הקיימים כיום

האלפבית הקדם-כנעני

משמעות סמל האות	צורות האות בכתב קדם - כנעני			האות
אלוף א				א (alph)
בית ב				ב (bet)
ג אחת ההשערות שקראתי היא שגמל הוא נשק זריקה בדומה לבומרנג				ג (gaml)
דג, דלת ד				ד (delt)
הילולה ה				ה (he)
וו ו				ו (wau)
זיק=אזיק ז				ז (zai)
חלון, חצר, חבל ח				ח (het)
התו לא נמצא בכתובות בסיני. הצורה נלקחה מתקופות מאוחרות יותר.				ט (tet)
יד י				י (yod)
כף (כף תמרים), כף יד כ				כ/כף (kaf)
למד=מלמד ל				ל (lamd)
מים מ				מ/מ (mem)
נחש נ				נ/נ (nun)
סומך=גדר, סמך (דג) ס				ס (semk)
עין ע				ע (ayin)
פה פ				פ/פ (pe)
צמח (אולי צדה = שדה), צרור צ				ץ/צ (sade)
קוף, קו ק				ק (qof)
ראש ר				ר (rosh)
שן, שמש (זם סימן מצרי לשמש "רע") ש				ש (shin)
תו=סימן ת				ת (tau)

בכתובת הקדם-כנענית (הכתובה משמאל לימין (להבדיל מהמצרית הכתובה מימין לשמאל) אנו מזהים:

𐤋𐤁𐤀𐤎
ל ב א מ

אם נכתוב זאת מימין לשמאל בכתובת של ימנו נקבל: "מאהבה ל"

המשך הכתובת נמצא בצד השני של הפסלון:

המלה הברורה היא:

𐤏𐤁𐤁
ת ל ע ב ל

"לבעלת" – מילה המופיעה ברבות מהכתובות במכרה. פרוש המילה "בעלת" הוא כמובן "גבירה", והכוונה לחתור האלה של המכרה. בנוסף, זאת גם צורת הנקבה של האל בעל. ואכן יש הסבורים שחתור מזוהה עם אשרה, בת זוגו של בעל במסורת הכנענית.

2. גם שמו של אל מופיע

במסורות השמיות הצפון מערביות (ארם, אוגרית, לבנון, כנען ...) אֵל הוא העליון שבין האלים. למעשה הוא אבי האלים ובורא האדם. בחלק מהמסורות אשרה, המזוהה לעתים עם חתור המצרית, היא בת זוגו. לא מפליא לכן למצא את שמו בכתובות מכרה הטורקיז:

האותיות א ו
ל ו

מופיעות בברור על שבר הסלע שבצילום.

והנה עוד דוגמה. זהו כנראה רק חלק של כתובת שלא נשתמרה:

אנו מזהים כאן את האותיות:

מ א ו
ל ו

אֵל מתואר בחלק מהמסורות בדמות של שור. מענין האם דמות זאת נובעת מהעובדה שהאות "א", האות הראשונה בשמו, היא ציור של ראש אלוף בקר. האם כאן המקור של עגל הזהב ?

אתה שוע⁽¹⁾ רב-הפורים.
שה⁽²⁾ ערוך נא לגבירה. על אחיו גדר.
עשה אותו לבנו לישועה. עשה אותו לגבירה.

(1) שוע = אציל, נכבד

(2) שה = כבשה.

אולי לא בני ישראל היו שם במכרה אבל ודאי "בני דודים" קרובים.

3. שימוש בגופן הקדס-כנעני

הגליפים של גופן זה מופיעים גם בקבוצת הקוד העברית (U+05D0 - U+05EA) וגם בקבוצת הקוד הפניקית (U+10900 - U+1091F).

הצורה הבסיסית של האותיות, זאת המופיעה בשורה "תו בסיסי", מתקבלת עם הופעת הקוד העברי או הפניקי המתאים (במקלדת עברית הקשה על התו המתאים). הצורות בשורה השנייה יתקבלו מהרצף "תו בסיסי עברי + דגש" או "תו בסיסי פניקי + התו הפניקי 10 (-)". (במקלדת עברית במערכת חלונות הקשה על התו ואחריו הקשה על הצרוף "CapsLk+Shift+~" תפיק דגש). הסימנים מהשורה השלישית יתקבלו מהרצף "תו בסיסי עברי + רפה" או הרצף "תו בסיסי פניקי + התו הפניקי 20 (≠)". (במקלדת עברית במערכת חלונות הקשה על התו ואחריו הצרוף "Alt ימני והסימן '- יפיקו רפה".

הפקת דגש/רפה במקלדת עברית בלינוקס תלויה במיפוי המקלדת שבחרנו.

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ
Ⲁ	ⲁ	Ⲃ	ⲃ	Ⲅ	ⲅ	Ⲇ	ⲇ	Ⲉ	ⲉ	Ⲇ
Ⲁ̇	ⲁ̇	Ⲃ̇	ⲃ̇	Ⲅ̇	ⲅ̇	Ⲇ̇	ⲇ̇	Ⲉ̇	ⲉ̇	Ⲇ̇
			ⲃ̇		ⲅ̇		ⲇ̇			ⲉ̇

תו בסיסי
+ דגש
+ רפה

ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
Ⲍ	ⲍ	Ⲏ	ⲏ	Ⲑ	ⲑ	Ⲓ	ⲓ	Ⲕ	ⲕ	Ⲍ
Ⲍ̇	ⲍ̇	Ⲏ̇	ⲏ̇	Ⲑ̇	ⲑ̇	Ⲓ̇	ⲓ̇	Ⲕ̇	ⲕ̇	Ⲍ̇
					ⲑ̇	Ⲓ̇	ⲓ̇	Ⲕ̇	ⲕ̇	

תו בסיסי
+ דגש
+ רפה